

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β΄: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ: Έμφυλες πολιτισμικές προσεγγίσεις του αστικού χώρου

Διδάσκοντες: Ντίνα Βαΐου, Γιώργος Μαρνελάκης, Ρούλη Λυκογιάννη

**Θέμα: ...ΔΟΥΛΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟ ΠΑΣΟ ΜΑΣ... ΚΑΙ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ ΤΟΥ '70**

Φοιτητής: Πετράκος Κώστας

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	3
2. LAVORARE CON LENTEZZA – ΤΟ FILM	5
3. ΤΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΚΙΝΗΜΑ, ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΙΝΙΑ	9
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	18

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί να διερευνήσει μέσω της ταινίας *Lavorare con lentezza* τα ζητήματα που θέτει το φεμινιστικό κίνημα, αλλά και τη σφαίρα της προσωπικής ζωής, όπως αυτά διαμορφώνονταν στο κίνημα της αυτονομίας που συντάραξε την κοινωνικοπολιτική ζωή και άλλαξε μια για πάντα την ιστορία της Ιταλίας τη δεκαετία 1968-1978, οπότε και έδρασε.

Ωστόσο, πριν γίνει η προσπάθεια να ανιχνευθούν μέσω της συγκεκριμένης ταινίας, οι τρόποι με τους οποίους κατασκευάζονται αλλά και ανατρέπονται συγκεκριμένες αντιλήψεις «ταμπού» για το φύλο και τη σεξουαλικότητα στην πόλη της Μπολόνιας, όπου είναι και ο «πολιτισμικός χώρος» αυτού του έργου, θα επιχειρηθεί μία ιστορική αναφορά σε εκείνα τα χρόνια, επικεντρώνοντας την ανάλυση στο σημαντικό εκείνο γεγονός με το οποίο άρχισαν να μετασχηματίζονται οι όροι του κινήματος του 1970-71 (το κίνημα ήδη έχει περάσει στη δεύτερη και πιο δύσκολη φάση του): *τη γέννηση του φεμινιστικού κινήματος*. Το κίνημα αυτό έθεσε άμεσα το ζήτημα της ηγεμονίας στο κοινωνικό εργοστάσιο και για το λόγο αυτό υπήρξε ανάλογο, τόσο στις διαστάσεις που εξέλαβε όσο και στα αιτήματα που έθεσε, με την ηγεμονία του εργάτη-μάζα, που χρονολογείται κατά την πρώτη διετία, του '68-'69, εμφάνισης του κινήματος της ιταλικής αυτονομίας. Τα συγκεκριμένα και αυτόνομα συμφέροντα των γυναικών, τα οποία οργανώθηκαν από τις γυναίκες, όχι μόνο αμφισβήτησαν ευθέως τις οικογενειακές σχέσεις παραγωγής, αλλά πολύ περισσότερο συνέβαλαν, λαμβάνοντας μάλιστα μια αυτόνομη πολιτική μορφή ως ανεξάρτητο φεμινιστικό κίνημα, στο ριζικό διαχωρισμό από τις διαμεσολαβήσεις του «κομματικού συστήματος», από την αντιπροσώπηση των εργατικών σωματείων και, πάνω από όλα, των ίδιων των επαναστατικών αριστερών ομάδων. Με την επανα-ανακάλυψη του εαυτού τους και τη διεκδίκηση του ίδιου τους του σώματος, των αναγκών και των επιθυμιών τους, με μια λέξη, της υποκειμενικότητάς τους, γίνονται φανερές οι απαρχές μιας νέας κριτικής της αλλοτριωμένης στράτευσης (ένα από τα κομβικά θέματα του κινήματος σε αυτή τη δεύτερη φάση), αλλά επίσης, και κυρίως, το σημείο εκκίνησης για τη γενική θεματική των αναγκών μες το κίνημα.

Ωστόσο, η ανάλυση των δομικών παραγόντων παραμένει αναποτελεσματική αν δε συνδυαστεί με μια ανάλυση των βαθύτερων μετασχηματισμών που έχουν επέλθει στη σφαίρα της «προσωπικής ζωής». Η σφαίρα αυτή ξεκινά εμφανώς από το σημείο του κλονισμού των σχέσεων των δυο φύλων που επέφερε ο φεμινισμός, περιλαμβάνοντας όμως ευρύτερα όλα τα προβλήματα που αφορούν τον έλεγχο του σώματος και τις δομές της αντίληψης, των συναισθημάτων και των επιθυμιών. Εμφανές γίνεται στην ταινία, με τη μορφή της Claudia Pandolfi, που παρουσιάζεται με ένα δυναμικό τρόπο να έχει τον απόλυτο έλεγχο της ζωής της, των σεξουαλικών σχέσεων της, σε αντίθεση με τον άνδρα σύντροφο της που επιδιώκει την μονογαμία μέσω μικροαστικών κανόνων και αξιών. Και δεν πρόκειται απλώς και μόνο για ένα πρόβλημα «νεανικής κουλτούρας». Αντίθετα, έχει τις ρίζες του στον κύκλο αγώνα της

εργατικής τάξης του 1968-69. «Η υπεράσπιση της σωματικής ακεραιότητας κάποιου απέναντι στην πιθανότητα σφαγής του από την ταχύτητα της γραμμής παραγωγής και τα μηχανήματα, απέναντι στη δηλητηρίασή του από το περιβάλλον κλπ., αποτελεί τόσο έναν τρόπο αντίστασης απέναντι στην ευρύτερη υποτίμηση της ανταλλακτικής αξίας της εργατικής του δύναμης και την υποβάθμιση της χρηστικής του αξίας, και ταυτόχρονα, ένα τρόπο επανάκτησης του ίδιου του σώματος για την ελεύθερη ικανοποίηση των σωματικών του αναγκών»¹. Και εδώ επίσης η συμπεριφορά των νέων, των γυναικών και των εργαζομένων είναι συνδυαστική και όχι διαχωριστική.

Εικόνες από διαδηλώσεις γυναικών τη δεκαετία του 1970 στην Ιταλία.
Πηγή: http://rizospastes.blogspot.com/2009/01/2_15.html

¹ http://rizospastes.blogspot.com/2009/01/2_15.html

2. LAVORARE CON LENTEZZA – TO FILM

Φεμινισμός και γυμνό, βωμολοχία και τρυφερότητα, μεγάλες ιδέες και «επιδιωκόμενη» νεανική αφέλεια, συνάμα και προωθητική *«Βάλτε ζωντανά το τηλέφωνο! Κανείς δεν το είχε σκεφτεί ποτέ! Ο καθένας μπορεί να μιλήσει, χωρίς λογοκρισία, χωρίς να υπάρχει αυτός που αποφασίζει για το τι μπορεί να μεταδοθεί και τι όχι...»*²

Η ταινία «Lavorare con lentezza» (ελληνική μετάφραση: “Δουλεύοντας με το πάσο μας”) είναι ένα Ιταλικό φιλμ γυρισμένο το 2004 για τα κινήματα αυτονομίας στην Ιταλία του 1976-7. Είναι η εποχή που δεκάδες ελεύθερα ραδιόφωνα γεννιούνται σε όλη την χώρα δίνοντας στο κίνημα φωνή. Η ταινία παρουσιάζει την προσωπική πορεία δύο φίλων από τα περιθωριοποιημένα προάστια της Μπολόνια, μέσα στον κυκεώνα των έντονων γεγονότων της εποχής αλλά και των εντάσεων της νεότητάς τους. Παρακολουθεί τι γίνεται όταν αυτοί οι 2 νέοι εργατικής καταγωγής συμμετέχουν στο ραδιόφωνο και στο συλλογικό πολιτικό αγώνα, όταν μπαίνουν σε μια συλλογικότητα φοιτητών και διανοουμένων, τις δυσκολίες και τις εσωτερικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στις ανοιχτές συνελεύσεις, τα ελαφρά ναρκωτικά ως μέσο εισόδου στο κίνημα, τη ριζοσπαστικοποίηση και τις συγκρούσεις με την αστυνομία. Όλα αυτά ορίζονται γύρω από την γέννηση του **Radio Alice** ενός ιστορικού ραδιοφωνικού σταθμού για το κίνημα της αυτονομίας. Πέρα από τη χρήση του ραδιοφώνου, η συζήτηση περί δημιουργικότητας, αντίστασης, χιούμορ και ειρωνείας, τότε περίπου ξεκίνησε και συνέβαλλε στην ριζοσπαστικοποίηση, στις γραμμές της αυτονομίας, της εκεί νεολαίας.

Με αποσπάσματα βουβής ταινίας, που θυμίζει αρχές 20^{ου} αιώνα, σηματοδοτεί τις θεματικές με τις οποίες καταπιάνεται και αναλύει. Επικεντρώνεται στο Radio Alice από την οπτική του φύλου, της σεξουαλικής ελευθερίας, ιδίως για τις γυναίκες και δευτερευόντως για τους gay και τον έλεγχο του σώματος. Στο κέντρο του φιλμ βρίσκεται η ουτοπία της ελευθερίας, η σεξουαλική και φεμινιστική επανάσταση μέσα από τις πιο προωθημένες κοινωνικές διεκδικήσεις της εποχής, αλλά και πως τραγικά καταρρέει αυτό το οικοδόμημα στη λεγόμενη (σ.σ. από τη καθεστωτική πολιτική τάξη) δεκαετία της τρομοκρατίας. Ιδιαίτερα σε μια εποχή, τη διετία 1976-77, που το κίνημα, στο μεγαλύτερο μέρος του, ήταν κατά του ένοπλου, αφού συμμετείχαν σε αυτό φεμινιστικές ομάδες, οι ινδιάνοι μητροπολιτάνοι και μεγάλα τμήματα της

² Απόσπασμα από την ταινία

διάχυτης αυτονομίας, που είχαν εκφραστεί ανοιχτά κατά του ένοπλου. Το σύνθημα που ακούστηκε από χιλιάδες αγωνιστές στο Pallazzo dello sport στην Μπολόνια όπου έγινε το συνέδριο κατά της καταστολής, είναι χαρακτηριστικό: "via via la falsa autonomia" ("έξω έξω η ψεύτικη αυτονομία"). Ψεύτικη γιατί μια πλευρά της θέλησε να επιβάλλει σε ένα ολόκληρο κίνημα την επιλογή του ένοπλου.

Στο συγκεκριμένο φιλμ επιχειρείται η αποτύπωση των κυρίαρχων και άκαμπτων πατρικών συμπεριφορών στην Ιταλική κοινωνία της δεκαετίας του '70, και πως αυτές οι αντιλήψεις διείσδυαν στα αναδυόμενα κινήματα. Παρουσιάζονται μέσα από τη σκληρή σύγκρουση μεταξύ του φεμινισμού από τη μία και του σεξισμού από την άλλη. Οι γυναίκες που συμμετέχουν στο Radio Alice αυτοοργανώνονται, δημιουργούν αυτόνομες φεμινιστικές συλλογικότητες, αναλαμβάνουν το προωθητικό ρόλο μέσα στο κίνημα, μεταλλάσσοντας το χαρακτήρα του, διεμβολίζοντας την πατριαρχική μονογαμία, τον αντρικό σεξισμό, διασπώντας τον «παραδοσιακό» ρόλο της πατριαρχικής πυρηνικής οικογένειας. Ακολουθεί μία χαρακτηριστική στιχομυθία μεταξύ της φεμινιστικής κολεκτίβας, με τον ένα εκ των δυο πρωταγωνιστών της ταινίας:

- Για υπέγραψε εδώ, είναι μία εκστρατεία της κολεκτίβας μας για να σταματήσει η εκπομπή του Σέρτζιο (σ.σ. εκπομπή με ακραίο σεξιστικό λόγο, όπου αναφέρεται σε ταινίες πορνό)
- Γιατί κατά του Σέρτζιο; Εμένα μου φαίνεται αστείος
- Επειδή είσαι φαλλοκράτης!
- Αστο καλύτερα...
- Πες μου: δεν μπορείτε να ξεφύγετε από τις κλασσικές αντιφάσεις; Αυτό το πράγμα τους ξεπερνάει, δεν ξεπερνιούνται εύκολα τόσοι αιώνες αντρικού σωβινισμού!

Ενώ σε ένα άλλο σημείο του έργου (σ.σ. με συγκεκριμένη ιστορική αναφορά στην Claudia Caruti που βιάστηκε ομαδικά τον Απρίλη του 1977 και για την οποία θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας ερευνητικής εργασίας), η φεμινιστική κολεκτίβα προσπαθεί να πείσει τους 2 πρωταγωνιστές να υπογράψουν για τα «θύματα του φεμινισμού».

Σε αυτά όπως και σε πολλά άλλα αποσπάσματα της ταινίας, γίνεται φανερή η επιθυμία του επαναπροσδιορισμού των ρόλων μέσα στο κίνημα, μέσα στους κόλπους του Radio Alice, από ομάδες γυναικών που διεκδικούν, συνεδριάζουν ξέχωρα από τους «φαλλοκράτες συντρόφους τους», επιθυμώντας να αλλάξουν τους κατεστημένους ρόλους του κινήματος. Όπως αναφέρει και η Σίλβια Νεονάτο *«θέλουν να σκέφτονται για τη νέα υποκειμενικότητα των γυναικών, για τις μορφές στράτευσης, για το σεξικό διαχωρισμό των ρόλων και για την πολιτική της απελευθέρωσης. Ανακαλύψαμε με χαρά το διαχωρισμό από τους άντρες, την πολιτική*

*θέληση να απελευθερωθούμε από τους πατέρες και τα αφεντικά, συχνά τη ρήξη με τους θεσμούς».*³

Ο Bifo, ένας από του συμμετέχοντες, περιγράφοντας το Radio Alice, αναφέρει «*το radio alice ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 1976, από ανθρώπους που συμμετείχαν στο Potere Operaio, μία επαναστατική ομάδα της άκρας αριστεράς και ανθρώπους από διάφορα μορφώματα της αυτονομίας. Δεν το αντιλαμβανόμασταν με κλασσικούς όρους πολιτικής σαν ένα μέσο προπαγάνδας, αλλά σαν ένα βήμα σκέψεων και προβληματισμών στην κατεύθυνση δημιουργίας μιας διαφορετικής αντίληψης της καθημερινότητας μας. Επικεντρώναμε την πολιτική μας στις διεκδικήσεις φεμινιστικών ομάδων, ομάδων gay, εργατών. Ήταν ένας ανοικτός χώρος, όπου ο καθένας που διαφωνούσε με ζητήματα που εμφανίζονταν μπορούσε να βάλει τη δική του αντίληψη για τη σεξουαλική ελευθερία, για την επαν-οικειοποίηση της καθημερινής ζωής. Μία φορά μία φεμινιστική ομάδα που διαφωνούσε με την παρουσίαση μιας εκπομπής, ήρθε και κατέλαβε το σταθμό για μισή μέρα για να διεκδικήσει το λόγο της, για να σταματήσει η συγκεκριμένη εκπομπή»*⁴.

Ο σταθμός **Ράδιο Αλίκη** στην πραγματικότητα άρχισε να εκπέμπει στις 9 Φεβρουαρίου 1976, στη συχνότητα 100,6 MHz, χρησιμοποιώντας έναν πρώην στρατιωτικό αναμεταδότη. Στις 2 Μαρτίου 1977 η αστυνομία εισέβαλε στο χώρο και τον έκλεισε. Αξιοσημείωτη είναι η ομοιότητα με τα γεγονότα της πρόσφατης ιστορίας: ο νεκρός διαδηλωτής, η εισβολή στο ραδιόφωνο (των οποίων η εγγραφή είναι σχεδόν πανομοιότυπη με εκείνη κατά τη διάρκεια του G8 (2001) στην Γένοβα). Ακόμα και οι λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν ενάντια στο ραδιόφωνο, χαρακτηρίζοντας το ως "πορνογραφικό" ήταν τα ίδια λόγια που χρησιμοποιήθηκαν από την ιταλική δεξιά σχετικά με το πρόσφατο κλείσιμο του indymedia.org (2001). Ενοχοποιώντας δηλαδή, με έναν όρο «ταμπού», για τη συντηρητική κοινωνία, αυτό το κοινωνικό μόρφωμα επανοικειοποίησης της ζωής.

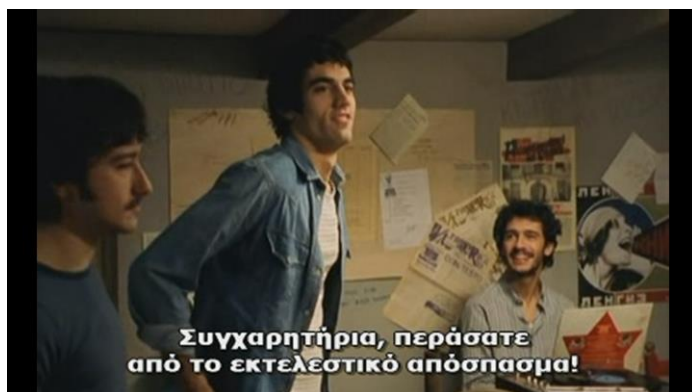
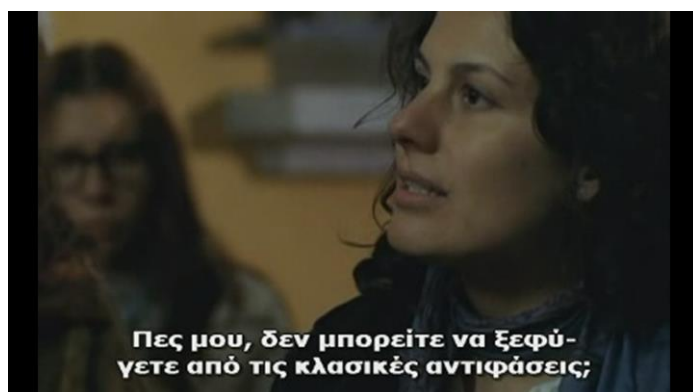
Με δύο λόγια, το φιλμ δείχνει μια Μπολόνια στα περίχωρα της επαναστατικής επώασης, δείχνει την κίνηση της λεγόμενης γενιάς του '77. Περιγράφει την επιθυμία για τη δημιουργία μιας «ξεδιάντροπης κοινωνίας», τις εντάσεις, τους αγώνες, μέσα από τις δύο κυρίαρχες διεκδικήσεις του φεμινισμού και της ελευθερίας της έκφρασης. Το Radio Alice, ένα από τα πρώτα ραδιόφωνα, μιλά για πολιτική, για την κοινωνία, το φύλο, το φεμινισμό, με μία προκλητική αργκό, "νέα" σε σχέση με αυτή της «γερασμένης αξιοσέβαστης» γενιάς. Παρακολουθώντας την ταινία, αυτή επιδιώκει να προεκτείνει την επιθυμία να εμβαθύνουμε σ' αυτά τα χρόνια μακριά από την ισοπεδωτική κυρίαρχη πολιτική αντίληψη για τα «χρόνια του τρόμου».

³ Άρθρο της Σίλβια Νεονάτο με τίτλο 'Μία γυναικεία οργάνωση και οι αγωνίστριες της μετά το συνέδριο για την αναδιοργάνωση της'

⁴ <http://zgpress.com/?p=36>

Σκηνές από την ταινία
Πηγή: <http://www.studiocinema.net/it/recensionedett.asp?cod=240>, επεξεργασία
συγγραφέα

Σκηνές από την ταινία
Πηγή: επεξεργασία συγγραφέα

3. ΤΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΚΙΝΗΜΑ, ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΙΝΙΑ

Όπως ειπώθηκε και παραπάνω, η ταινία κάνει αναγωγή στις έμφυλες σχέσεις, κυρίως μέσα στους κόλπους του κινήματος της αυτονομίας, τη διετία 1976-77. Οι ρίζες όμως του γυναικείου κινήματος είναι πιο παλιές, δεν εμφανίστηκε δηλαδή τη συγκεκριμένη διετία και μετά εξαφανίστηκε, αλλά κατάφερε να επιζήσει και μετά το «τέλος» του, όπως θα αναλυθεί.

Τη δεκαετία του '70 ακόμη και στις μεγάλες πόλεις της Ιταλίας, η κοινωνική αντιμετώπιση των γυναικών ήταν εντελώς υποτιμητική, το ίδιο βεβαίως και οι νόμοι του επίσημου κράτους. Έτσι λοιπόν, οι γυναίκες που περπατούσαν μόνες τους τη νύχτα θα μπορούσαν εύκολα να αντιμετωπίσουν μεγάλους κινδύνους, η βία επίσης στην οικογένεια χρησιμοποιούνταν συχνά προκειμένου να επιβάλλει την ανδρική κυριαρχία και υπήρχαν ελάχιστες νομικές κυρώσεις που θα μπορούσαν να την εμποδίσουν. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η περίπτωση του βιασμού. Αν και ο βιασμός λοιπόν, ήταν έγκλημα στην Ιταλία, επρόκειτο για ένα έγκλημα «εναντίον της ηθικής» (σε αντίθεση με τον φόνο και την επίθεση που θεωρούνταν εγκλήματα εναντίον της ατομικής ακεραιότητας) και ήταν πολύ δύσκολο για μια γυναίκα να αντέξει τις συνέπειες. Έπρεπε να πάει στην αστυνομία μέσα σε 24 ώρες, να την εξετάσει γιατρός και να αποδείξει ότι είχε βιαστεί. Αν καταδικαζόταν ο ένοχος άνδρας, η μέγιστη ποινή δεν ξεπερνούσε τα πέντε χρόνια. Ενώ μόνο ως τραγική ειρωνεία μπορεί κάποιος «δυτικός πολίτης» να αντιληφτεί σήμερα τη νομοθετική ρύθμιση που ίσχυε μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70 και παραπέμπει ευθέως σε μεσαιωνικά, θεοκρατικά καθεστώτα με πλήρη υποτίμηση της προσωπικότητας μίας γυναίκας, ότι δηλαδή το έγκλημα μπορούσε να παραγραφεί εφόσον ο βιαστής προσφερόταν να παντρευτεί τη γυναίκα!

Σ' αυτό το πολιτικο-κοινωνικό πλαίσιο θα ήταν παράξενο αν οι άκαμπτες πατριαρχικές συμπεριφορές δεν διείσδυαν στα αναδυόμενα κινήματα. Κατά τη διάρκεια λοιπόν, του φοιτητικού κινήματος και του Θερμού Φθινοπώρου του 1968-69, οι γυναίκες που αργότερα θα έφτιαχναν τους πρώτους πυρήνες του γυναικείου κινήματος, απέκτησαν πολύτιμες εμπειρίες.

Το 1970 ομάδες της Rivolta Femminile (Γυναικεία Εξέγερση) φτιάχτηκαν στη Ρώμη και το Μιλάνο και η Lotta Femminista (Φεμινιστικός Αγώνας) είχε κολλεκτίβες στη Ρώμη και την Πάντοβα. Τα επόμενα χρόνια, επηρεασμένος ιδιαίτερα από τον αμερικανικό φεμινισμό και την ήττα του δημοψηφίσματος του 1974 για το διαζύγιο, ο φεμινισμός έφτασε στο αποκορύφωμά του. Οι γυναίκες έφτιαξαν ομάδες συνείδησης και ξεκίνησαν συλλογικά σχέδια όπως βιβλιοπωλεία, περιοδικά και κέντρα γυναικών. Η αναφορά της ταινίας της γυναικείας κολεκτίβας του σταθμού εκεί ακριβώς αποσκοπεί. Στις ανησυχίες των γυναικών της εποχής, να δράσουν συλλογικά, να αναλάβουν πολιτική δράση, μακριά από αγκυλώσεις και υποτιμητικά σχόλια για αυτές. Η «χιουμουριστική» ατάκα των ανδρών που συμμετείχαν στο Radio Alice είναι χαρακτηριστική «Συγχαρητήρια, περάσατε από το εκτελεστικό απόσπασμα!», περιγράφει γλαφυρά τις διαφορετικές ανάγκες μέσα στο κίνημα. Από τη μία παρουσιάζεται μια γυναικεία συνέλευση βάσης, με συζήτηση και διάλογο για την επίλυση των διαφορών και την αναζήτηση κοινωνικών στόχων και από την άλλη

μια ανδρική με έντονα τα στοιχεία της μονογαμίας και των σεξουαλικών αντιφάσεων. Η συμπεριφορά επίσης των δύο ανδρών πρωταγωνιστών όταν τους λένε να υπογράψουν για τα θύματα του φεμινισμού με την απαξιωτική τους στάση: «Κάντε κάτι σοβαρό στη ζωή σας. Τα είπαμε!», δείχνει τις διαφορετικές ανάγκες που υπήρχαν μέσα στο κίνημα με τις γυναίκες να αναλαμβάνουν το βάθεμα των αιτημάτων του με μια αρχέγονη αντίληψη προστασίας του θύματος, του εκμεταλλευόμενου αυτής της κοινωνίας. *«Στις συζητήσεις τους άρχισαν να διαχωρίζουν την απελευθέρωση από τη χειραφέτηση, με την πρώτη να έχει να κάνει με τον ριζικό μετασχηματισμό της καθημερινής ζωής και τη δεύτερη να εκλαμβάνεται σαν πιο περιορισμένη στη δημόσια σφαίρα, συμπεριλαμβανομένου του χώρου εργασίας».*⁵ Ασχολούμενο με σημαντικά ζητήματα της καθημερινής ζωής που τα κατεστημένα πολιτικά κόμματα (συμπεριλαμβανομένης της Αριστεράς καθεστωτικής και μη) αγνοούσαν, το πρώτο κύμα του φεμινισμού σύντομα άρχισε να απολαμβάνει μιας ευρύτερης υποστήριξης. Τα εναλλακτικά του κέντρα υγείας έγιναν δημοφιλή μέρη όπου οι γυναίκες μπορούσαν να βρουν πληροφορίες για τη μητρότητα, τη γυναικεία υγεία και τον έλεγχο των γεννήσεων (η αντισύλληψη ήταν παράνομη στην Ιταλία μέχρι το 1971).

Ιδιαίτερη σημασία είχε το ζήτημα της έκτρωσης. Οι φασιστικοί νόμοι που ίσχυαν ακόμη υπαγόρευαν πως μόνο σε περιπτώσεις βιασμού ή αιμομιξίας επιτρεπόταν η έκτρωση, ένας απαρχαιωμένος κανόνας που σήμαινε ότι *«κάθε χρόνο συνέβαιναν στην Ιταλία πάνω από ένα εκατομμύριο παράνομες εκτρώσεις και περίπου 20.000 γυναίκες πέθαιναν ετησίως ως αποτέλεσμα των ακατάλληλων συνθηκών κατά τη διαδικασία της έκτρωσης».*⁶ Τον Γενάρη του 1974, 263 γυναίκες στο Τρέντο (σ.σ. πόλη στο βορά της Ιταλίας) κατηγορήθηκαν για παράνομες εκτρώσεις. Αφότου κανένα πολιτικό κόμμα δεν ζητούσε άρση όλων των περιορισμών, οι γυναίκες κατέβηκαν στο δρόμο ζητώντας πλήρη δικαιώματα στην έκτρωση. Στις 6 Δεκέμβρη 1975 όταν διαδήλωσαν 25.000 γυναίκες, επρόκειτο για την πρώτη φορά που ένα διαχωρισμένο φεμινιστικό κίνημα έπαιξε κυρίαρχο ρόλο πανεθνικά. Ανίκανο να αποδεχθεί την αυτονομία του φεμινισμού, η ελεγχόμενη από το ΙΚΚ Unione Donne Italiane (Ένωση Ιταλίδων Γυναικών) αρνήθηκε να συμμετάσχει στην πορεία, αλλά η παρουσία τόσων πολλών διαδηλωτριών προφανώς βοήθησε στο να αλλάξει άποψη. Λίγους μήνες μετά (στις 3 Απρίλη 1976), συνενυρέθηκε με τις φεμινίστριες και κάπου 100.000 γυναίκες κατέβηκαν στον δρόμο για να υποστηρίξουν το δικαίωμα στην έκτρωση. Καθώς οι οργανώτριες ήθελαν να ασκήσουν πίεση στο κοινοβούλιο, παρουσιάστηκαν 800.000 υπογραφές υποστήριξης ενός νέου δημοψηφίσματος που θα συμπεριελάμβανε την έκτρωση στα δικαιώματα των γυναικών. *«Φτιάχνοντας τις δικές τους κλινικές, αυτές οι γυναίκες δρούσαν σύμφωνα με τις αυτόνομες αποφάσεις, όχι βάσει των νόμων αλλά βάσει αυτών που θεωρούσαν σωστά. Η έκτρωση ήταν ένα θανάσιμο αμάρτημα στα μάτια της εκκλησίας και επίσης αποτελούσε έγκλημα που τιμωρούνταν με 5 χρόνια φυλακή. Όμως για τις χιλιάδες φεμινίστριες η ηθική και η δικαιοσύνη ορίζονται βάσει των δικών τους δεδομένων. Γι' αυτές, το ζήτημα ήταν η εξουσία και οι αυτόνομες κλινικές τους ήταν ένα βήμα στο δρόμο για την ανεξαρτησία από το κατεστημένο πατριαρχικό σύστημα».*⁷ Όπως

⁵ Katsiaficas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 67

⁶ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.214

⁷ Katsiaficas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 68

αναφέρει η Μαρίνα Κομέι: «η απαίτηση για μια νομοθεσία σχετική με την έκτρωση αποκαλύπτει, πως οι γυναίκες αποκρούουν οριστικά όχι μόνο μια κωδικοποιημένη σεξουαλικότητα αλλά και ένα κοινωνικό ρόλο καθορισμένο ως φυσικό. Όταν το γυναικείο κίνημα δέχεται ως βασικό σημείο της κριτικής του προς την οικογένεια το πρόβλημα του διαχωρισμού των ρόλων μέσα στους κόλπους της και ανάγει σε αυτά και στο ιδιωτικό άμεσα ή έμμεσα τις ρίζες της κατωτερότητας των γυναικών, αλλάζει ριζικά το πεδίο της σύγκρουσης. Οι γυναίκες αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία, κι αλλάζουν για πρώτη φορά τους κανόνες του παιχνιδιού».⁸

Κάθως φτιάχονταν πολυάριθμες ομάδες που προχωρούσαν σε μια ποικιλία ενεργειών, οι συζητήσεις αντανάκλυναν τις πολλές διαφορετικές απόψεις σχετικά με την απελευθέρωση των γυναικών. Ενώ συμφωνούσαν όλες για την ανάγκη μεταρρύθμισης των υπαρχόντων νόμων, η ριζοσπαστική πτέρυγα του κινήματος, ιδιαιτέρως ομάδες όπως η «Γυναικεία Εξέγερση», επέκριναν τη σπατάλη της ενεργητικότητας των φεμινιστριών στην ενασχόλησή τους με το πατριαρχικό σύστημα, συγκεκριμένα αναφέρουν: «το να ζητάς από τους άνδρες τη νομιμοποίηση των εκτρώσεων έχει μια δυσοίωνη πλευρά, αφότου τόσο η νομιμοποίηση των εκτρώσεων όσο και οι ελεύθερες εκτρώσεις θα χρησίμευαν στην κωδικοποίηση της απόλαυσης της απάθειας σαν μιας έκφρασης του γυναικείου σεξ, ενισχύοντας έτσι τον μύθο της γενετικής πράξης, η οποία ολοκληρώνεται με τον ανδρικό οργασμό στη γυναικεία μήτρα ... Ας προσπαθήσουμε να σκεφτούμε έναν πολιτισμό όπου η ελεύθερη σεξουαλικότητα δεν θα εμφανίζεται σαν μια αποθέωση της ελεύθερης έκτρωσης και της αντισύλληψης που εφαρμόζουν οι γυναίκες, αλλά ως η εξέλιξη μιας σεξουαλικότητας η οποία δεν είναι αποκλειστικά γενετική, αλλά πολύμορφη, ελεύθερη από το τελείωμα στον κόλπο ... Σ' αυτού του είδους τον πολιτισμό θα είναι ξεκάθαρο ότι η αντισύλληψη θα αφορά μόνο εκείνες που θέλουν να κάνουν γενετικό σεξ και ότι η έκτρωση δεν είναι λύση για τις ελεύθερες γυναίκες, αλλά μάλλον για τις γυναίκες που θα παραμείνουν αποικιοποιημένες από το πατριαρχικό σύστημα».⁹ Με δηλώσεις όπως αυτή, βλέπουμε την ανάδυση μιας ερωτικής αισθαντικότητας που δεν συνδέεται με την επιτελεσματικότητα και δεν καθορίζεται από τη βιολογία: βλέπουμε την ελευθερία δράσης σύμφωνα με αυτοκαθοριζόμενες αξίες.

Παρά όμως την ανάδυση του φεμινιστικού κινήματος, οι επιθέσεις και οι εξευτελισμοί της γυναικείας προσωπικότητας, δεν σταμάτησαν. Ενδεχομένως το πιο τραγικό συμβάν της εποχής αποτελεί ο βιασμός της 17χρονης έφηβης Claudia Caruti, το 1976, που είχε μεταναστεύσει στη Ρώμη, και βιάστηκε από μια συμμορία νταβατζήδων που προφανώς δεν ήθελαν να ξεφύγει από τον έλεγχό τους. Αργότερα αναγνώρισε κάποιους απ' αυτούς και σε μια ασυνήθιστη κίνηση για την Ιταλία ζήτησε τη συνδρομή της αστυνομίας. Όταν η υπόθεσή της έφτασε στο δικαστήριο τον Απρίλη του 1977, βιάστηκε και πάλι ομαδικά και χαράχτηκε με ξυράφι σε διάφορα μέρη του σώματός της σε μια κτηνώδη προσπάθεια να σταματήσει να ασχολείται με την υπόθεση. Μέσα σε λίγες ώρες ανακοινώσεις στο ραδιόφωνο Radio Futura και μια αλυσίδα τηλεφωνημάτων κατέβασε 15.000 γυναίκες στη γειτονιά όπου ζούσε η Caruti και οι βιαστές της. Παρά την αστυνομική τρομοκρατία, οι γυναίκες πέρασαν και μπροστά από τα γραφεία του φασιστικού κόμματος. Εκείνη την χρονιά, τον Νοέμβριο του 1976, καλέστηκε στη Ρώμη η πρώτη από τις πορείες «Διεκδικήστε τη

⁸ Κομέι Μ., 'Από την κριτική της δεκαετίας του 1970 ως τις τωρινές μεταβολές', '10 φεμινιστικά άρθρα', σελ. 18

⁹ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.216-218

Νύχτα». Πολλές από τις 10.000 γυναίκες ήταν ντυμένες σαν μάγισσες και κρατούσαν σκουπόξυλα. Πέρα από τα συνηθισμένα αιτήματα όπως «Διαζύγιο τώρα», τα συνθήματά τους αντανάκλουν μια νέα αίσθηση οργής και αποφασιστικότητας: «Όχι πια μανάδες, όχι πια κόρες, θα καταστρέψουμε την οικογένεια».¹⁰ Συναισθανόμενη την ανάγκη μεταρρύθμισης των ξεπερασμένων νόμων της, η ελίτ που κυβερνούσε τη χώρα επιτέλους έδρασε. Το 1978, σχεδόν μετά μια δεκαετία, το ΙΚΚ προώθησε στο κοινοβούλιο μια συμβιβαστική νομοθεσία, που άφηνε την απόφαση στον γιατρό, όχι στη γυναίκα. «*To Movimento di Liberazione della Donna (Κίνημα της Απελευθέρωσης των Γυναικών)* είδε αυτόν τον συμβιβασμό σαν «κλωτσιά στη μούρη» και επέμεινε στην ανάγκη απλώς ακύρωσης όλων των ρυθμίσεων σχετικά με τις εκτρώσεις».¹¹ Οι φεμινίστριες οργάνωσαν μια διαμαρτυρία έξω από το κοινοβούλιο εναντίον του νέου νόμου και λίγους μήνες αργότερα, το κοινοβούλιο πέρασε έναν από τους πιο προοδευτικούς νόμους στην Ευρώπη σχετικά με την έκτρωση σ' ολόκληρη την Ευρώπη.

Οι γυναίκες όμως δεν είχαν αποκλειστικό σκοπό να αλλάξουν τη νομοθεσία σχετικά με την έκτρωση αλλά να διεκδικήσουν την επανα-οικειοποίηση της προσωπικής τους ζωής. Έτσι, πριν ακόμη αλλάξουν τους νόμους του κράτους, οι κινητοποιήσεις για την ελεύθερη επιλογή διέδωσαν τον φεμινισμό σ' ολόκληρη τη χώρα, μεταμορφώνοντας τις συνθήκες της καθημερινής ζωής για εκατομμύρια γυναίκες και δίνοντάς τους μια νέα αίσθηση του εαυτού τους. Αντλώντας δύναμη από τη μαζικότητα των πορειών του, το «Κίνημα της Απελευθέρωσης των Γυναικών» προχώρησε στην κατάληψη ενός εγκαταλειμμένου δικαστικού κτιρίου στην οδό Βία ντελ Γκοβέρνο Βέκια στη Ρώμη, δίνοντας το παράδειγμα για ένα νέο κύμα αγωνιστικότητας. Τον Γενάρη του 1977 μπήκαν στην κατάληψη κι άλλες φεμινιστικές κολεκτίβες. Την ίδια στιγμή που οι φεμινίστριες ριζοσπαστικοποιούνταν ολοένα και περισσότερο και πείθονταν για την αναγκαιότητα της αυτονομίας τους, μέλη της Αριστεράς αποτύγχαναν να κατανοήσουν αυτό που συνέβαινε. Η κατάσταση στη οργάνωση της Lotta Continua το αποδεικνύει. «*Αν και έχανε σταδιακά μέλη, η οργάνωση διαλύθηκε οριστικά μετά από μια κρίση που ξέσπασε από τη συμπεριφορά των σκληρών μελών των ομάδων περιφρούρησης τον Νοέμβρη του 1975. Επιφορτισμένοι με την προστασία των διαδηλώσεων από τις επιθέσεις της αστυνομίας και των φασιστών, τα ίδια τα μέλη της περιφρούρησης επιτέθηκαν σε μια πορεία υπέρ των εκτρώσεων αποτελούμενη αποκλειστικά από γυναίκες, επειδή απαγορεύτηκε η συμμετοχή σ' αυτή ανδρών. Οι συνέπειες από την επίθεση ήταν άμεσες. Κάποιες γυναίκες μέλη της Lotta Continua ζήτησαν εξηγήσεις από την ηγεσία, ενώ πολλές άλλες απλά άφησαν την οργάνωση. Τους επόμενους μήνες οι εσωτερικές συγκρούσεις συνεχίστηκαν. Επιπλέον, στο Καταντζάρο (σ.σ. πόλη στην επαρχία της Καλαβρίας στη Νότια Ιταλία) ένα δεκαπεντάχρονο κορίτσι βιάστηκε από τον αρραβωνιαστικό της. Ο βιαστής πέρασε από δίκη για τις αισχρές πράξεις του, αλλά το ίδιο συνέβη και με το κορίτσι! Αυτό το κορίτσι προερχόταν από ένα χωριό όπου η γη είχε καταληφθεί, όπου 800 αγρότες είχαν φτιάξει το Συνδικάτο Εργατών Γης. Και όμως, σ' ένα χωριό που η ταξική πάλη ήταν τόσο σφοδρή, το κορίτσι αντιμετωπίστηκε σαν πόρνη. Οι άνδρες τη σταματούσαν στον δρόμο, λες και μπορούσαν να τη χρησιμοποιήσουν ανάλογα με τα*

¹⁰ Katsiaticas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 70

¹¹ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.226

κέφια τους».¹² Επίσης, πολλές επέκριναν σφοδρά τη Lotta Continua, το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα για την αποδοχή από πλευράς της Αριστεράς μεσοαστικών κανόνων και αξιών, ιδιαιτέρως του διαχωρισμού της δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας της ζωής. Καθώς οι ακτιβίστριες βίωναν τα κινήματα άμεσης δράσης, φώναζαν συνθήματα όπως «Δεν υπάρχει επανάσταση χωρίς την απελευθέρωση των γυναικών και απελευθέρωση των γυναικών χωρίς επανάσταση». Όλα αυτά τα ζητήματα περιγράφονται και στην ταινία, η ανάγκη τους για να αλλάξουν την καταπιεστική τους καθημερινότητα, φαίνεται να μην κατανοείται από τους συντρόφους τους και σιγά σιγά να οδηγούνται στο «*να κάνουν το πρόγραμμα των γυναικών μόνες τους*», μακριά από αγκυλώσεις της πατριαρχικής συμπεριφοράς των ανδρών συμμετεχόντων του Radio Alice. Απογοητευμένες από την αποτυχία των οργανώσεων τους να αντιμετωπίσουν πιο συγκεκριμένα την καταπίεση των γυναικών, ανέπτυξαν τις δικές τους θεωρίες. Ακόμη κι αν οι αριστερές οργανώσεις δεν ήταν εχθρικές απέναντι στον φεμινισμό, φαινόταν ότι δεν μπορούσαν να συμμεριστούν την αυτονομία του.

Μέσα στο κίνημα ο ιταλικός φεμινισμός ασχολούνταν με ζητήματα της καθημερινής ζωής όπως η «κρίση του ζευγαριού». Χιλιάδες γυναίκες, ιδιαιτέρως εκείνες που ήταν ενεργές στο κίνημα, άρχισαν να είναι πιο διεκδικητικές στις σχέσεις τους με τους άνδρες και να αναζητούν εναλλακτικούς τρόπους απέναντι στην παραδοσιακή πατριαρχική μονογαμία.

Σημασία έχει επιπλέον η χρονική τοποθέτηση του φεμινιστικού κινήματος στις κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες τις εποχής. Έτσι λοιπόν, «*εξελίχθηκε όταν η αστικοποίηση, η απώλεια θέσεων εργασίας για γυναίκες στην αγροτική οικονομία, η έλευση του φορντισμού και συνακόλουθα της καταναλωτικής κοινωνίας που προέκυψε από το οικονομικό «θαύμα» της δεκαετίας του '60, σήμαιναν ότι οι γυναίκες βρέθηκαν σε αυξανόμενο βαθμό υποχρεωμένες να δουλεύουν στο σπίτι, μέσα στην πατριαρχική πυρηνική οικογένεια, γι' αυτό που αντιστοιχεί με μια απλήρωτη μηχανική εργασία στο εργοστάσιο. Ως απάντηση, ομάδες όπως η Lotta Femminista και η Autonomia Femminista ζήτησαν μισθό για τη δουλειά στο σπίτι, προκειμένου να δείξουν το πως οι γυναίκες έπεφταν θύματα εκμετάλλευσης σε χώρους πέρα από το εργοστάσιο*».¹³

Όπως συνέβη και με το ζήτημα της έκτρωσης, προέκυψαν και εδώ θεωρητικές διαφορές στο εσωτερικό του φεμινιστικού κινήματος. Μερικές φεμινίστριες υποστήριζαν ότι η ύπαρξη ενός μισθού για την οικιακή εργασία θα συνέχιζε να κρατά τη γυναίκα στο σπίτι, θα συνέχιζε να χωρίζει την ιδιωτική από τη δημόσια σφαίρα βάσει του φύλου. Γι' αυτές η απελευθέρωση των γυναικών σήμαινε σπάσιμο αυτής της διάκρισης, σήμαινε απελευθέρωση των γυναικών από το «χρυσό κλουβί» του σπιτιού και της οικογενειακής εστίας. Πέρα από την απόρριψη της πατριαρχίας, η φεμινιστική ισότητα ήταν η ριζοσπαστική απομάκρυνση από τις παραδοσιακές έννοιες περί ισότητας των δικαιωμάτων. Μέσα στο κίνημα υπήρχε μια έντονη διάθεση απόρριψης της ισότητας με τους άνδρες σαν μια «ιδεολογική προσπάθεια ακόμη μεγαλύτερης υποταγής των γυναικών». Αν και απελευθερώνουν τις γυναίκες από τον στερεότυπο ρόλο της μητέρας, οι τυπικές έννοιες της ισότητας επιβάλλουν μια α-

¹² Katsiaficas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 71-72

¹³ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.260-272

σεξουαλική ταυτότητα που τις ανάγει σε πολιτικές κατηγορίες που έχουν αναπτύξει οι πατριαρχικές κυβερνήσεις. Το να γίνουν ίσες σ' ένα τέτοιο σύστημα, έλεγαν, σημαίνει ότι ανδροποιούνται. Σημαίνει, όπως ειπώθηκε αργότερα, χειραφέτηση όχι απελευθέρωση. Όπως έγραψε το 1970 η Carla Lonzi, βασικό στέλεχος της Rivolta Femminile: *«Η ισότητα προσφέρεται σαν νομικό δικαίωμα στους ανθρώπους προκειμένου να παραμείνουν αποικιοποιημένοι, Και αυτό τους επιβάλλεται σαν πολιτισμός... Η ισότητα μεταξύ των φύλων είναι απλώς η μάσκα με την οποία κρύβεται η κατωτερότητα των γυναικών»*.¹⁴

Η ενεργητικότητα των ριζοσπαστικών φεμινιστριών κατευθυνόταν και σε άλλα πεδία. Επηρεασμένες από το φεμινιστικό κίνημα αποκάλυψαν την αναπαραγωγή της πατριαρχίας στα συνδικάτα και έθεσαν το ζήτημα της αναγκαιότητας μιας κοινωνικής επανάστασης. Το 1978, συντονιστικές επιτροπές τόσο σε τοπικό όσο σε εθνικό επίπεδο οργάνωσαν την ξεχωριστή παρουσία χιλιάδων γυναικών σε συνδικαλιστικές διαδηλώσεις και διέυρυναν τη φεμινιστική συνειδητοποίηση, ιδιαιτέρως μέσω σεμιναρίων που σχεδιάστηκαν για τις 150 πληρωμένες ώρες εκπαίδευσης. Αποκλεισμένες σε μεγάλο βαθμό από τα πανεπιστήμια, *«οι γυναίκες έστησαν ένα δίκτυο κέντρων γυναικείας κουλτούρας, ως ξεχωριστοί και αυτόνομοι τόποι μιας έρευνας με βάση τη σεξουαλικότητα, ώστε να διατηρήσουν και να αναπαράγουν μια κουλτούρα από και για τις γυναίκες»*.¹⁵ Μέσα σε δέκα χρόνια από την ίδρυση του πρώτου πολιτιστικού κέντρου στο Τορίνο το 1976, υπήρχαν στην Ιταλία γύρω στα 1 000. Το 1979 φτιάχτηκε στη Ρώμη το «Virginia Woolf» (σ.σ. γνωστό επίσης ως Ένωση Γυναικών). Εκατοντάδες γυναικών παρευρίσκονταν στα μαθήματα κάθε χρόνο, ενώ συμμετείχαν σ' αυτά πολλοί διανοούμενοι και διανοούμενες της Ιταλίας.

Στα τέλη της δεκαετίας του '70 η ώθηση που είχε δώσει η εκστρατεία για το δικαίωμα της έκτρωσης έφτασε στο τέλος της και το πρώτο κύμα του μαχητικού φεμινισμού υποχώρησε. Όμως άφησε πίσω του εκατομμύρια γυναίκες των οποίων οι ζωές είχαν αλλάξει και οι οποίες συνέχισαν να δρουν σύμφωνα με τα φεμινιστικά ιδεώδη τους. Οι γυναίκες συνέχισαν να αγωνίζονται εναντίον της σεξουαλικής βίας και κατάφεραν να αλλάξουν νομικές και κανονιστικές ρυθμίσεις. *«Το 1981 μια δεξιά αντιπίεση εναντίον του νέου νόμου περί εκτρώσεων απέτυχε παταγωδώς. Μόνο 32% των ψηφοφόρων θέλησε να ανακληθεί η μεταρρύθμιση του 1978 που είχαν κερδίσει οι γυναίκες»*.¹⁶

Βραχυπρόθεσμα η φεμινιστική έκρηξη επηρέασε βαθιά τον χαρακτήρα του κινήματος του 1977, ιδιαιτέρως στην επεξεργασία οργανωτικών ζητημάτων. Το 1970 η Carla Lonzi έγραψε μια μπροσούρα με τίτλο «Φτύνουμε τον Χέγκελ» ως ένα είδος μανιφέστου της Rivolta Femminile οποίο δηλωνόταν η αντίθεση με κάθε είδους ιεραρχία. «Ζητάμε», έγραψε η Lonzi, *«μια αυθεντική διεύθυνση της εξέγερσης και δεν θα την προδώσουμε είτε μέσω μιας οργάνωσης είτε μέσω του προσηλυτισμού»*. *Οι φεμινιστικές ομάδες έδιναν έμφαση στη σημασία και την αυτονομία των μικρών ομάδων μέσω των οποίων οι γυναίκες μπορούσαν να διευρύνουν τη συνειδητοποίησή τους, αντί για τις κεντρικές επιτροπές που εισήγαγαν ντιρεκτίβες. Η δομή του*

¹⁴ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.15,42

¹⁵ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.139

¹⁶ Katsiaticas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 75

φεμινιστικού κινήματος αποτελούνταν από άπειρες μικρές ομάδες χαλαρά συνδεδεμένες με οριζόντιο τρόπο. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν συχνά σε ανοιχτές συνελεύσεις και ένα ύφος αλληλεπίδρασης το οποίο είχε να κάνει μάλλον με το να ακούς παρά με το εμείς-μιλάμε-στον κόσμο, που ήταν ο κανόνας της αρσενικής Αριστεράς. Κατηγορώντας τον μονοδιάστατο μαρξισμό που ενέτασσε «το γυναικείο πρόβλημα στην ταξική αντίληψη του αγώνα αφέντη-σκλάβου», το δοκίμιο της Lonzi ήταν επίσης έντονα αντικαπιταλιστικό και έθετε ζητήματα στρατηγικής μ' έναν τέτοιο τρόπο που είχε σημασία και πολύ πέρα από το φεμινιστικό κίνημα. Γι' αυτήν η γυναίκα η οποία απορρίπτει την οικογένεια και ο νεαρός άνδρας που απορρίπτει τη στρατιωτική θητεία είναι συνοδοιπόροι στο μονοπάτι της άρνησης της συμμετοχής στις πατριαρχικές δομές. Στο κίνημα των χίπις η Lonzi έβλεπε μια αντιπατριαρχική διάθεση: «Το κίνημα των χίπις αντιπροσωπεύει την αηδία απέναντι στο πατριαρχικό σύστημα, την απόρριψη της εξουσιαστικής πολιτικής και των πολιτικών μορφών των κυρίαρχων αρσενικών ομάδων. Οι χίπις δεν χωρίζουν πλέον το δημόσιο από το ιδιωτικό και η ζωή τους είναι ένα μίγμα αρσενικού και θηλυκού.¹⁷¹⁸¹⁹

Όπως η αυτονομία του φεμινισμού και η συλλογική δομή του, η ανάλυση της κουλτούρας από τη Lonzi θα αποδειχθεί σημαντική για τον σχηματισμό ενός νεολαιίστικου κινήματος αντικουλτούρας. Καθώς η πολιτική είχε επηρεαστεί από τη φεμινιστική «προσηλωση» στην ενότητα πολιτικού και προσωπικού, δεν μπορούσε πλέον να διεξάγεται στο όνομα κάποιου άλλου, π.χ. της εργατικής τάξης ή του έθνους. Έπρεπε να συνδέεται άμεσα με τις ανάγκες των συμμετεχόντων. Αυτό άλλωστε γίνεται φανερό και από την ταινία όπου δείχνει την πάλη στο εσωτερικό του κινήματος μεταξύ πολιτικού και προσωπικού, και τις προωθητικές θέσεις των φεμινιστριών, τον κομβικό ρόλο που είχαν στη δημιουργία και στη μετέπειτα οργάνωση. Την υιοθέτηση, δηλαδή, στους κανόνες λειτουργίας του Radio Alice, της φεμινιστικής αντίληψης για την οργάνωση που δεν είναι ιεραρχική και ηγετίστικη. Όπως αναφέρει ο Antonio Negri: «Το φεμινιστικό κίνημα με τις πρακτικές του, τού κοινοτισμού και του διαχωρισμού, την κριτική του στην πολιτική και στις κοινωνικές αρθρώσεις της εξουσίας, τη βαθιά του δυσπιστία απέναντι σε οποιαδήποτε μορφή «γενικής αντιπροσώπευσης» των αναγκών και των επιθυμιών, την αγάπη του για τη διαφορετικότητα, πρέπει να ιδωθεί ως η πλέον ξεκάθαρη αρχετυπική μορφή αυτής της νέας φάσης του κινήματος. Αποτελούσε την έμπνευση, ρητά ή άρρητα, για τα νέα κινήματα της νεολαίας στα μέσα της δεκαετίας του '70. Το δημοψήφισμα για το διαζύγιο (1974) ήταν αυτό που έδειξε για πρώτη φορά την «αυτονομία του πολιτικού»²⁰. Τα αποσπάσματα της ταινίας που σηματοδοτούν την αντίδραση απέναντι στην αντιπροσώπευση, την ενότητα μεταξύ προσωπικού και πολιτικού, πολλά, ενδεικτικά αναφέρεται η διαφοροποίηση της φεμινιστικής αυτόνομης συνέλευσης και της γενικής συνέλευσης του σταθμού. Όπως παρουσιάζονται οι δύο συνελεύσεις, η μεν γυναικεία ομάδα συζητάει και δρα με έντονα τα στοιχεία της αλληλεγγύης, του κοινοτισμού, σε μία βάση άμβλυνσης των διαφορών και οριζόντιας

¹⁷ Lonzi C., (Translated by Veronica Newman), Let's spit on Hegel, Rivolta Femminile, 1970, Translated by Veronica Newman

¹⁸ Katsiaticas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 75-76

¹⁹ Italian Feminist Thought: A Reader, σελ.51

²⁰ Katsiaticas G., Η ανατροπή της πολιτικής, σελ. 76

οργάνωσης των σχέσεων τους, αποβάλλοντας κυρίαρχες αντιλήψεις για την εξουσία, για την πατριαρχική οικογένεια.

Από την πορεία λοιπόν του φεμινιστικού κινήματος είναι προφανές ότι με τα προωθητικά αιτήματα τα οποία διεκδίκησε, ένωσε και εμπύχωσε το κίνημα του 1977 (το οποίο και παρουσιάζεται στην ταινία) και ανέπτυξε περισσότερο από οτιδήποτε άλλο την έννοια της αυτονομίας. Η ταινία «Lavorare con lentezza» κεντράρει στη δύναμη του γυναικείου κινήματος το οποίο και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην έκρηξη του 1977. Αναδεικνύει ζητήματα για να τεθούν οι βάσεις αναζήτησης του καινούριου, προς τη φεμινιστική απελευθέρωση, προς τον επαναπροσδιορισμό των μονογαμικών σχέσεων και τη σεξουαλική απελευθέρωση. Η δυναμική μορφή της Claudia Pandolfi δείχνει να έχει κατανοήσει τι είναι αυτό που θέλει σε μια σεξουαλική σχέση σε αντίθεση με τους δυο συντρόφους της, που αδυνατούν να αντιληφθούν την μη ύπαρξη ιδιοκτησίας πάνω της. Αποτελεί μία ταινία που θέτει ενδεχομένως ηθελημένα, επιφανειακά, ζητήματα επαναπροσδιορισμού των ρόλων μέσα σε μια ερωτική σχέση μακριά από πατριαρχικές συμπεριφορές και παρωχημένες αντιλήψεις, ζητήματα ενοποίησης του πολιτικού και του προσωπικού, της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαίρας της ζωής.

Φαίνεται χαρακτηριστικά η επίδραση των γυναικών στην έλευση ενός καινούριου, πιο εξισωτικού ύφους στην αλληλεπίδραση των υποκειμένων και με τις αυτόνομες κολεκτίβες τους πρόσφεραν ένα μοντέλο προς μίμηση και των υπολοίπων. Σε πολλές από τις πιο σημαντικές διαστάσεις της έννοιας της αυτονομίας, τα φεμινιστικά ρεύματα ήταν η πιο σημαντική πηγή των σύγχρονων αυτόνομων κινήματων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Σένετ Ρ., Η τυρρανία της οικειότητας. Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός χώρος στον δυτικό πολιτισμό, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1999.

Βαΐου Ν., 'Σκέψεις για τη Διαπλοκή Χώρων και Χρόνων Καθημερινής Ζωής: Μετανάστριες και Ντόπιες στην Αθήνα', στο Δ. Λεβεντάκος (επιμ.), Εργασία – Σχόλη, Κουλτούρα. Αθήνα: Κέντρο Πολιτιστικών Μελετών, με την υποστήριξη της ΓΣΕΕ, σσ.125-32, 2005.

Katsiaficas G., Η ανατροπή της πολιτικής, Ευρωπαϊκά Αυτόνομα Κοινωνικά Κινήματα και η Αποαποικιοποίηση της Καθημερινής Ζωής, εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα, Απρίλης 2007.

Μάκη Κ., 'Πορνογραφία και φεμινισμός ή κατασκευάζοντας κοινωνικά τη σεξουαλικότητα', περιοδικό 'lasttapes', Αθήνα, Αύγουστος 2010.

Butler J., Αναταραχή Φύλου: Ο Φεμινισμός και η Ανατροπή της Ταυτότητας, μτφ. Γ. Καράμπελας, επιμ. Β. Καντσά. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2010.

Κομέι Μ., 'Από την κριτική της δεκαετίας του 1970 ως τις τωρινές μεταβολές', '10 φεμινιστικά άρθρα - οικογένεια εργασία κοινωνία', επιμ.-μτφ. Δρακοπούλου Τουλα, εκδόσεις Ωκεανίδα, 1983.

Λαφράνκι- Κορντιόλι Β., 'Γυναίκες και εργασία', '10 φεμινιστικά άρθρα - οικογένεια εργασία κοινωνία', επιμ.-μτφ. Δρακοπούλου Τουλα, εκδόσεις Ωκεανίδα, 1983.

Γκαζμπαρόνε Μ., 'Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός δρόμος για την κοινωνικοποίηση της οικιακής εργασίας', '10 φεμινιστικά άρθρα - οικογένεια εργασία κοινωνία', επιμ.-μτφ. Δρακοπούλου Τουλα, εκδόσεις Ωκεανίδα, 1983.

Πασκουινέλλι Κ., 'Το άτομο ανάμεσα στο ιδιωτικό και στο συλλογικό', '10 φεμινιστικά άρθρα - οικογένεια εργασία κοινωνία', επιμ.-μτφ. Δρακοπούλου Τουλα, εκδόσεις Ωκεανίδα, 1983.

Νεονάτο Σ., 'Μία γυναικεία οργάνωση και οι αγωνίστριες της μετά το συνέδριο για την αναδιοργάνωση της', '10 φεμινιστικά άρθρα - οικογένεια εργασία κοινωνία', επιμ.-μτφ. Δρακοπούλου Τουλα, εκδόσεις Ωκεανίδα, 1983.

Ξενόγλωσση

Bennett D., 'Postmodernising Pornography for the 21st-century Academy', 2nd Global Conference on Sex and Sexuality, Βιέννη, 30/11 έως 3/12 2005.

Lonzi C., 'Let's spit on Hegel', Rivolta Femminile, 1970.

'Italian Feminist Thought: A Reader', επιμ. Paula Bono-Sandra Kemp, εκδόσεις Blackwell, 1991.

Massey D., 'Politics and Space/Time', στο Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994, σσ.249-72.

Massey D., 'Flexible Sexism', στο Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994, σσ.212-48.

Providenti G., 'Carla Lonzi passages of experience', XII IAPh Symposium International Association of Women Philosophers, Rome, august 31– September 3 2006.

Πηγές από το διαδίκτυο

<http://www.lavorareconlentezza.wumingfoundation.com/>

<http://zgpress.com/?p=36>

<http://www.ciao.it/Lavorare con lentezza Opinione 777018>

<http://www.mymovies.it/dizionario/critica.asp?id=14339>

<http://unoenessuno.blogspot.com/2006/06/lavorare-con-lentezza-di-guido-chiesa.html>

<http://www.studiocinema.net/it/recensionedett.asp?cod=240>

http://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=993570

<http://rizospastes.blogspot.com/>

<http://www.fabricadesombreros.org/tag/luchas-vecinales/>

<http://criticalpsygreece.org/>

<http://www.archive.org/details/lavorare con lentezza radio alice>

<http://www.imdb.com/title/tt0422621/>

<http://www.lasttapes.gr/>